

Aile Götürülemeyen Garnizon Dışı Görevlerin Asker Eşlerinin Fiziksel Sağlığı, Ruh Sağlığı ve Evlilik Memnuniyeti Üzerindeki Etkileri*

Şükrü Umut Ceylan¹ , Adem Başpınar²

Öz

Bu çalışmada aile götürülmeyen garnizon dışı görevlerin asker eşlerinin fiziksel sağlığı, ruh sağlığı ve evlilik memnuniyetleri üzerindeki etkileri incelenmiştir. Bu çalışma Türk ordusunda kara, deniz ve hava kuvvetlerine mensup 316 subay, astsubay ve uzman erbaşın eşleri üzerinde yapılmıştır. Çalışmada kadınlar, eşleri garnizon dışına görevlendirilen ve görevlendirilmeyen olarak iki gruba ayrılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular eşi garnizon dışına görevlendirilen ve görevlendirilmeyen grupların somatik belirtilerinin benzer olduğunu göstermiştir. Ancak iki grubun anksiyete ve depresyon belirtileri arasında fark ortaya çıkmıştır. Analize göre, garnizon dışı görevlerin asker eşlerinin ruh sağlığı üzerinde olumsuz etkisi vardır. Evlilik memnuniyeti düzeyi ise eşi garnizon dışına görevlendirilenlerin görevlendirilmeyenlere kıyasla düşük çıkmıştır. Ordular asker ailelerine yönelik strateji geliştirmek için araştırmalara devam etmesi gerekmektedir çünkü bu stratejiler lider personelin astlarını motive etmesine ve vazifenin yerine getirilmesine yardımcı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Asker Aileleri • Asker Eşleri • Garnizon Dışı Görev • Evlilik • Ayrılık

The Effects of Deployment on Military Spouses' Physical Health, Mental Health, and Marriage Satisfaction

Abstract

This study examines the impacts deployment has on military spouses' physical health, mental health, and marital satisfaction. Research was conducted on 316 spouses of soldiers in the Turkish land, naval, and air forces. This research separates the spouses into two groups: spouses of deployed and spouses of nondeployed soldiers. The empirical findings suggest that somatic symptoms are similar for spouses of deployed and nondeployed. However, difference exist between the two groups in terms of anxiety and depression symptoms. According to the analyses, deployment has an adverse impact on spouses' psychological well-being. As for marital satisfaction, the spouses of deployed soldiers have lower satisfaction compared to the spouses of nondeployed soldiers. The military needs to continue research in order to develop strategies for military families as these strategies will help leaders motivate their soldiers and accomplish the mission.

Keywords: Military Families • Army Spouses • Deployment • Marriage • Separation

* Bu çalışma Dr. Öğr. Üyesi Adem Başpınar danışmanlığında Milli Savunma Üniversitesi Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Askeri Sosyoloji Anabilim Dalı'nda hazırlanan "Hırslı Kurumlar: Ordu ve Asker Aileleri" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

1 Sorumlu yazar: Şükrü Umut Ceylan, Genel Kurmay Başkanlığı, Kara Kuvvetleri Komutanlığı. Eposta: smutceylan@gmail.com
ORCID: 0000-0002-4801-4087

2 Adem Başpınar (Dr. Öğr. Üyesi), Kırklareli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Kırklareli. Eposta: abaspınar@klu.edu.tr ORCID: 0000-0002-2125-1832

Atf: Ceylan, Ş. U., & Başpınar, A. (2022). Aile götürülemeyen garnizon dışı görevlerin asker eşlerinin fiziksel sağlığı, ruh sağlığı ve evlilik memnuniyeti üzerindeki etkileri. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 42, 65-90. <https://doi.org/10.26650/SJ.2022.42.1.0100>

Devletler iç ve dış tehditlere karşı ordularını her zaman hazır tutmak isterler, bunun için de askerlik sistemlerini insan kaynaklarına uygun hale getirerek ordularını savaşa hazırlarlar. Geçmiş dönemde devletler zorunlu askerlik sistemini kullanarak ordularını kurmuşlardır. Günümüzde ise tam profesyonel veya zorunlu askerliğin devam ettiği yarı profesyonel sistemlerin oluşturduğu ordular ön plana çıkmaktadır.

Zorunlu askerlik hizmetini benimseyen dünya orduları barışta ve savaşta sadece askerlerinin ihtiyaçları ile ilgilenmiştir. Profesyonel askerlik sistemiyle birlikte orduya katılan gönüllü askerlerin sayısı arttıkça evli askerlerin sayısında da artış meydana gelmiştir. Bu durum ordu kurumunun karşısına ihtiyaçları ve beklentileri olan asker ailelerini çıkarmıştır.

Ordu ve aile kurumu üyelerinden bağlılık, sadakat, enerji ve zaman talep ettiğinden her iki kurum da Coser'in "hırslı kurum" olarak ifade ettiği kurumlarla ortak özelliklere sahiptir (Segal, 1986, s. 9). Hırslı kurumlar, bireyin bağlılık ve sadakatiyle ayakta kalabildiğinden bireyin zamanını ve enerjisini kendi kurumu için harcamasını ister ve bunun için mücadele eder (Coser, 1974, s. 1).

Hırslı kurum olan ailelerin ordudaki yaşama uyumları ve bu yaşamdan memnuniyetleri askerlerin mesleki kariyerlerini etkilemektedir. Çünkü askerler için ailelerinin ordu içerisindeki mutluluğu çok önemlidir. Ailesinin mutlu olmadığını düşünen askerler ordudaki görevinden vaktinden önce ayrılabilir. Bu durum ordunun nitelikli ve tecrübeli personelini kaybetmesine yol açmaktadır. Ordudan ayrılmayan askerlerin ise görev motivasyonu düşmektedir. Bu askerler özellikle muharebe alanında idari zayıflığa sebep olmaktadır.

Askerlik doğası gereği zor ve riskli bir meslektir. Askerler savaş ve barış şartlarında her türlü arazide ve ortamda görev yapmak durumundadır. Ordunun vazifesini icra ederken askerlerinden talep ettikleri asker ailelerini de zorlamaktadır. Yaralanma/ölüm riski, ayrılık, taşınma, yabancı ülkede yaşama askerlik mesleğine ait başlıca zorluklardır.

Aile götürülemeyen garnizonlara yapılan atama/görevlendirme sonucu aileler ayrılık tecrübesi yaşamaktadırlar. Bu görevler aile üyelerinin fiziki sağlığını, ruh sağlığını, evlilik memnuniyetini, orduya karşı olan tutumlarını etkilemektedir. Bu çalışmanın amacı ayrılığa neden olan bu görevlerin son dönemde farklı coğrafyalarda görev yapan Türk ordusunda görevli askerlerin eşleri üzerindeki etkilerini ölçmek ve ailelerin askeri yaşam biçiminden memnuniyetlerini arttırmaya yönelik öneriler sunmaktır.

Hırslı Kurumlar

Ordu

Devletlerin askerlik sistemlerinde uyguladığı zorunlu askerlik hizmetini kaldırıp kariyer odaklı profesyonel orduya geçmeleriyle birlikte, orduda görev yapan personelin uzun süre ordu bünyesinde kalması sağlanmıştır. Uzun yıllar orduya hizmet edecek

personel sayısındaki artış, evli asker sayısında ve sonucunda da çocuklu asker ailesi sayısında artış meydana getirmiştir (Segal & Segal, 2006, s. 227). Profesyonel orduya geçiş sürecinin başlamasıyla birlikte kadınların orduya girişinin önü açılmış ve ordu içerisinde askerlik mesleğini icra eden karı-koca çift sayısı artış göstermiştir.

Dünya orduları incelendiğinde zorunlu askerlikle birlikte yarı profesyonel ordu modelini uygulayan ülkelerin de olduğu görülmektedir. Türkiye’de uygulanan askerlik sisteminde zorunlu askerlik hizmeti devam etmekte olup tam profesyonel orduya henüz geçilmemiştir. Türk Silahlı Kuvvetleri’nde terörle mücadelede görev alan birliklerin profesyonel yapıya kavuşmalarıyla ordu içerisindeki evli personel sayısı artmış ve asker aileleri ordunun ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. TSK’nın 2017 yılında açıkladığı personel mevcudlarına göre Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri’nde toplamda 26 bin 278 subay, 64 bin 999 astsubay ve 47 bin 570 uzman erbaş bulunmakta idi (“TSK personel mevcudu”, 2020).

Asker Aileleri

Asker ailesi “evli ya da bir arada yaşayan kadın ve erkekten oluşan çocuklu ya da çocuksuz, evlat edinilmiş çocuk da olabilir, aynı mekânda ikamet eden ve partnerlerden en az birinin orduda işinin olduğu” bir yapılanmadır (Moelker & Van Der Kloet, 2017, s. 207). Zorunlu askerlik hizmetini ifa eden bireylerin aileleri tanımlamaya dahil edilmemiştir.

Ordular kendilerine verilen görevleri yerine getirebilmek için askerlerinden çeşitli taleplerde bulunurlar. Bu talepler asker aileleri üzerinde doğrudan veya dolaylı olarak baskı yaratır. Çünkü aileden ordu kurumunun taleplerine ve beklentilerine uyum sağlaması ve askere yüklenen sorumlulukları yerine getirebilmesi konusunda askeri desteklemesi beklenmektedir. Fakat toplumda ve aile yapısında yaşanan değişimler ailelerin bu uyum sürecini problemlili hale getirmektedir (Segal, 1986, s. 13). Kadınların iş hayatında daha çok yer alması sonucu aile içerisinde iş-aile çatışmasının artması ve evli asker sayısındaki artış orduların asker aileleri konusunda adım atmaları gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

Asker ailesi, ordu ve ailenin kesiştiği noktada yer almaktadır. Ordu askerinden görevini ifa etmesini ve sorumluluklarını yerine getirmesini, aile de asker anne/babanın üstlenmiş olduğu rolünden beklentileri karşılama istemektedir. Özellikle asker ailesi özel zamanlarda asker kişinin yanlarında olmasını, enerjisini ve zamanını ailesi için harcamasını bekler.

Askerlik Mesleğine Ait Zorluklar

Ordu, askerlerden ve ailelerinden beklentileri göz önüne alındığında diğer kurumlardan ayrılmaktadır. Çünkü ordu diğer kurumların üyelerinden yerine getirmesini

istediği farklı talepleri bütünüyle isteyen nadir kurumlardan biridir. Askerlik mesleği boyunca yaşanacak zorlukların sıklığı ve şiddeti değişse de personel ve ailesi süreç içerisinde hepsini yaşayacaktır. Askeri personelin görev esnasında yaralanma veya ölme ihtimali, atamalardan dolayı yer değişikliği ve taşınma, görev dolayısıyla yaşanan ayrılıklar, farklı ülkelerde yaşamak durumunda kalma ordunun askerden ve ailesinden talep ettiklerindedir (Segal, 1986, s. 16).

Aile Götürülemeyen Garnizona Atama/Görevlendirme: Orduda görev yapan askeri personel belirli aralıklarla ve süreyle görev, kurs, tatbikat vb. nedenlerle ailesinden ayrı kalmaktadır. Barış zamanında çeşitli nedenlerle yaşanan bu ayrılık süreci birkaç günden bir yıla kadar uzayabilmekte, savaş zamanında ise daha uzun olabilmektedir.

Birliklerin kendi konuşlu olduğu garnizondan farklı garnizona görevlendirilmeleriyle personel hali hazırdaki düzenini ve ailesini bırakmak zorunda kalmaktadır. Değişen bu duruma asker ailelerinin hızlı bir şekilde adapte olması beklenmektedir. Bu adaptasyon sürecinde aile üyelerinin asker olan ebeveynin yokluğuna alışıp ondan devraldıkları sorumlulukları (çocukların ve evde varsa yaşlıların bakımı, ev işleri vb.) yerine getirmeleri gerekmektedir (Sphera, 2009, s. 287). Asker eşlerinin ve çocuklarının bu sürece nasıl tepki verdikleri artan ve uzayan görevlendirmelerle birlikte önemli bir konu haline gelmiştir. Literatürde asker eşinin ayrılıkla başa çıkma yeteneği ile personelin orduda göreve devam etme niyeti ve ailenin askeri yaşamdan memnuniyeti arasında ilişki olduğunu gösteren çalışmalar mevcuttur (Sphera, 2009, s. 287).

Aile Götürülemeyen Garnizona Atama/Görevlendirme Nedeniyle Yaşanan Ayrılıklar ve Asker Eşleri Üzerindeki Etkileri: Askerlerin görev ve benzeri sebeplerle ailesinden ayrı kalmak zorunda kalması asker eşlerinin hayatlarında ciddi etkiler yaratmaktadır. Yaşanan ayrılık süreci ve sonrasında personelin görevden dönüşüyle birlikte ailenin tekrar bir araya gelmesi asker ailelerinin hayatlarında büyük bir stres kaynağı olarak görülmektedir (Bell & Schumm, 1999, s. 109-118). Asker eşlerinin büyük bir kısmı bu döneme ait zorlukların üstesinden gelebilirken, bir kısmı ise bu zorlukları daha fazla hissedebilmektedir.

Garnizon dışı görevler; göreve hazırlık, görevin ifası ve görev dönüşü olmak üzere üç safhadan oluşmaktadır. Görev öncesi hazırlık birliğin veya personelin (münferit bir görev ise) emri almasıyla başlar. Bu süre birliğin büyüklüğüne ve hazırlık durumuna, gidilecek bölgeye, görevin süresine ve önemine göre değişebilmektedir. Birliğin ve personelin hazırlanması için gerekli olan bu süre ailelerin de yeni hayatlarına uyum sürecini kolaylaştırmak için önemlidir. Plan dışı gelen görevlendirmeler sonucunda ise aile hazırlık yapmak için ihtiyacı olan süreyi bulamamaktadır. Görev öncesi kendilerini hazır hisseden asker eşleri personelin almış olduğu göreve daha olumlu yaklaşmaktadırlar (Bell & Schumm, 1999, s. 111).

Asker eşleri yeni görevle ilgili merak ettiği hususların cevaplanmasını bekler. Lewis görevlendirme emri geldikten hemen sonra asker eşinin cevaplarını aradığı dört temel soru tespit etmiştir: görev yeri ve süresi, eşinin güvenliği, iletişim imkânları (Bell & Schumm, 1999, s. 111). Bu soruların zamanında ve doğru bir şekilde cevaplanamaması eşlerin stres düzeyini arttırmaktadır.

Literatürde asker eşlerinin göreve hazırlık safhasında duygu ve düşüncelerini ortaya koyan çalışmalar mevcuttur. Denizaltı sınıfına mensup askerler ile evli 485 kadın ile yapılan çalışmada, eşlerin görev öncesi stres düzeyinin her geçen gün arttığı tespit edilmiştir. Araştırmacı, eşlerin “Neden benim eşim gitmek zorunda?” sorusunun cevabını aradıklarını ve ayrılığı kabullenemediklerini ifade etmiştir. Mülakata katılanlar rüyalarında eşlerini denizde kaybolurken veya kendilerini aldatırken gördüklerini belirtmiştir (Pearlman, 1970, s. 946-950). Benzer bir çalışma da ABD ordusunda görevli iken Vietnam’a gönderilen askeri personel ile evli 40 kadından alınan verilerle yapılmıştır. Yapılan mülakatta grup, eşlerine gelen görevlendirme emrini ilk duyduklarında şok olduklarını ve inanmadıklarını belirtmiştir. “Bu ayrılık neden bizim başımıza geldi?” sorusuna cevap arayan asker eşlerinin görevlendirme emri gelmeyen çiftleri kıskandıkları ve onlara karşı öfke duydukları belirlenmiştir. Kendi seçimleri olmadığı halde ailelerini yalnız bırakarak Vietnam’a giden askerlere eşlerinin de öfkeli oldukları görülmüştür. Bazı kadınlar ise eşlerinin yokluğunda kendilerini daha bağımsız hissettiklerini ifade etmişlerdir (Bey & Lange, 1974, s. 283-286).

Asker olan eşin geçici süreliğine de olsa evden ayrılması aile üyeleri için yeni bir hayatın başlangıcı demektir. Eşinin sorumluluklarını devralan kadın, anne ve baba rollerini birlikte yürütmek zorunda kalmaktadır. Aile, babanın yokluğunda destek görebileceği bir yere genellikle de aile büyüklerinin yanına taşınmayı seçmektedir. Bu mecburi seçimle birlikte aile üyeleri arkadaşlarına ve sosyal çevresine veda etmek zorunda kalmaktadır. Zorunlu yer değişikliği aile üyelerinin orduya karşı olan tutumunu olumsuz etkilemektedir (Bey & Lange, 1974, s. 283). Çocuğu olmayan ve çalışmayan genç asker eşleri bu dönemde evde yalnız kalmak yerine kendi anne ve babasının yanına gitmeyi tercih etmektedirler.

ABD ordusuna bağlı Sina yarımadasında konuşlanmış olan birliklere 6 aylığına görevlendirilen 78 askerin eşlerinden alınan verilerle yapılan çalışmada, ayrı kaldıkları dönemde subay ve astsubay eşlerinin askeri yaşama karşı görüşlerinin pozitiften nötre dönüştüğü görülmüştür. Daha alt rütbedeki asker eşleri için ise nötrden negatife düşmüştür (Van Vranken ve ark., 1984, s. 3).

Asker eşleri, garnizon dışı görevlerin duygusal destek kaybına, yalnızlığa, ailedeki sorumluluklarının artmasına ve eşlerinin sağlığı ve güvenliği konusunda endişe duymalarına neden olduğunu ifade etmişlerdir (Bell & Schumm, 1999, s. 110). Yaşanan ayrılık sürecinin asker eşleri üzerindeki etkileri farklı düzeylerde olmaktadır.

ABD ordusunun Somali’de konuşlanmış olan birliklerinde görev yapan askerlerin eşlerinden alınan verilerle yapılan çalışmada %80’i kocalarının güvenliği, yaşam koşulları ve fiziksel sağlığı konusunda korktuklarını belirtmişlerdir. Aynı grubun %90’lık kısmı ise gelecekte kendilerini neyin beklediğini bilmedikleri için kaygı duyduklarını ifade etmişlerdir. Somali’deki yetersiz altyapıdan ve birliklerin sürekli yer değiştirmesinden dolayı eşlerin %70’i de kocalarıyla iletişim kurmakta problem yaşadıklarını belirtmişlerdir (Bell & Schumm, 1999, s. 111).

ABD ordusunun Teksas’ta konuşlu olan birliklerinden Irak ve Afganistan operasyonlarına görevlendirilen 367 askerin eşleri ile yapılan çalışmada stres, pozitif tutum ve depresyon belirtileri arasındaki ilişki ölçülmüştür. Araştırma sonucunda eşlerin stres düzeyi arttıkça depresyon belirtilerinin de arttığı, eşler pozitif tutum sergiledikçe de depresyon belirtilerinin azaldığı görülmüştür. Subay eşleri ve bunlardan garnizon dışı görevlendirme tecrübesini birden fazla kez yaşayanların daha az stres yaşadıkları ve daha fazla pozitif tutum sergiledikleri tespit edilmiştir (Faulk ve ark., 2012).

Eşlerinden ayrı kalmak zorunda kalıp psikiyatrik problem yaşayan 63 asker eşi, eşlerinden ayrı kalmadığı halde psikiyatrik destek gören 113 asker eşiyle kıyaslanmıştır. Araştırmacı hava kuvvetlerine ait bir hastanenin psikiyatri kliniğinde yöneticilik yaparken yaptığı bu çalışmada ayrılık sürecinin genç ve kıdemsiz rütbedeki personel eşleri üzerindeki etkilerinin daha kötü olduğunu tespit etmiştir. Görevden dolayı iki ve daha fazla kez ayrı kalmak zorunda kalan asker eşlerinin tecrübeleri sayesinde yeni ayrılıklarla daha kolay başa çıkabildikleri görülmüştür (Macintosh, 1968).

ABD Hava Kuvvetlerinde görevli 34.381 askerden alınan verilerle eşlerin süresi belli olmayan görevlendirmelerle başa çıkma yeteneği incelenmiştir. Araştırmada askerin rütbesi ve çiftin evlilik süresi personelin eşiyle ilgili görüşlerinde belirleyici olmuştur. Evlilik süresi üç yıldan az olan askerlerin %30’u eşlerinin görevlendirme döneminde ciddi problemler yaşayabileceğini ifade etmiştir (Sphera, 2009).

Amerikan donanmasına ait bir gemiye 8 ay süreyle görevlendirilen 81 helikopter pilotu ve bakım personelinin eşleri ile yapılan çalışmada, eşlerin bu dönemde pozitif olmalarının ve askeri yaşam biçimini kabul etmelerinin yaşadıkları stresi azalttığı görülmüştür (Petterson & McCubbin, 1984).

ABD ordusunda görevli olup Körfez Savaşı’na gönderilen askerler ile evli 1107 kadından alınan veriler incelendiğinde yaş ile zorlukların üstesinden gelme yeteneği arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Benzer bir şekilde subayların daha az zorlukla uğraşmak zorunda kaldıkları inancına rağmen, bu çalışmanın sonucunda ayrılık döneminde subay eşleri içerisinde çok ciddi problemler yaşayanlar olduğu tespit edilmiştir (Rosen ve ark., 1994). Körfez Savaşı’nda görev yapan 981 askerin

eşlerinden alınan verilerle yapılan bir diğer çalışmada ise asker ailesinde büyümüş olmanın ve eşin kıdeminin duygusal stresi azalttığı görülmüştür (Rosen ve ark., 1993).

ABD ordusunun Avrupa kıtasında konuşlandırmış olduğu birliklerde görev yapan 346 askerin eşi üzerinde yapılan çalışmada askeri yaşamın etkileri ölçülmüştür. Araştırma sonucunda askerlerin güvenliği konusunda duyulan endişe ile eşin fiziksel, ruhsal sağlığı ve ordudan memnuniyeti arasında negatif ilişki olduğu tespit edilmiştir. Benzer bir şekilde ayrılık ile eşin fiziksel, ruhsal sağlığı, ordudan ve evliliğinden memnuniyeti arasında negatif ilişki olduğu belirlenmiştir (Burrell ve ark., 2006).

Asker eşleri yalnız kaldıkları dönemde sosyal durumlarından dolayı şikâyet etmektedirler. Evli olmalarına rağmen eşlerinin yanında olmaması sosyal hayatlarını olumsuz etkilemektedir. Birlikte olan aileleri mutlu bir şekilde görmek de yalnız olduklarını akla getirmekte ve onları mutsuz etmektedir (Bey & Lange, 1974, s. 284).

ABD Kuzey Carolina’da bulunan asker hastanesinde doğum yapan 95 kadından alınan verilerle yapılan araştırmada eşi görevlendirilen ile görevlendirmeyen kadınların stres düzeyleri ölçülmüş ve kadınların bu dönemde hamileliğe bakış açıları ve doğum sonuçları incelenmiştir. Eşi görevlendirilen kadınların diğer gruba kıyasla hamilelik sürecinde stres düzeylerinin yüksek olduğu ve yeme alışkanlıklarının değiştiği görülmüştür. Bu gruptaki kadınların doğan çocukları da diğerlerine göre daha kilolu olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca eşi görevlendirilip evde birden fazla çocuğu olan kadınların eşi yanında olan veya evde başka çocuğu olmayan kadınlara kıyasla stres düzeyleri yüksek çıkmıştır (Haas & Pazdernik, 2006).

Literatürde ayrılık ile asker eşlerinin ruhsal sağlığı arasında negatif yönde ilişki olduğunu gösteren çalışmalar mevcuttur. Avrupa’daki barışı destekleme operasyonlarına katılan ABD askerlerinin eşleri ile yapılan çalışmada ailelerin bu dönemde duygusal ve sosyal destekten mahrum kaldıkları tespit edilmiştir. Eşlerin bu dönemde yalnızlık hissettikleri ve sabırsız oldukları, uykusuzluk ve tat kaybı problemi yaşadıkları görülmüştür. Çocuklu aileler, anne veya babanın eksikliğinde ilave problemler yaşadıklarını belirtmişlerdir. Yapılan bu çalışma eşlerin en çok askerin emniyeti ve birliğinin yeni görev yeri ile ilgili endişe duyduğunu göstermiştir (Adler ve ark., 1995, s. 26).

ABD ordusunda yapılan çalışmada 8056 asker eşinin ruh sağlığı ile ayrılık tecrübeleri arasındaki ilişki ölçülmüştür. Çalışmada ayrıca kurumun ailelere destek konusundaki rolü ve evlilik memnuniyeti gibi informal destek türleri incelenmiştir. Asker eşleri 3 grup üzerinden değerlendirilerek birbirleriyle kıyaslama yoluna gidilmiştir. Birinci grup veri toplama sırasında eşleri garnizon dışı görevde olan kadınlardan oluşmuştur. İkinci grubu eşleri yakın zamanda garnizon dışı görevden dönen kadınlar, üçüncü grubu ise bir ve ikinci gruba girmeyen kadınlar oluşturmuştur. Araştırma, görevden dolayı daha sık ayrı kalmak zorunda kalan asker eşlerinin ruh sağlıklarının diğerlerine

göre daha kötü olduğunu göstermiştir. Kurumun ailelere olan desteği ve informal sosyal destekler ayrılık sürecinde önemli bir koruyucu faktör olarak tespit edilmiştir (Orthner & Rose, 2009).

Birinci Körfez Savaşı'nda görev alan askerlerin eşleri ile yapılan çalışmada, eşlerin stres düzeyinin diğer eşlere göre yaklaşık olarak iki kat fazla olduğu görülmüştür. İletişim problemleri, askerin yaşam koşulları ve emniyeti hakkında duyulan endişe, görevlendirilmenin süresi eşlerin stres yaşamasına sebep olmuştur. Kadınların çevresinden aldığı sosyal desteğe rağmen bu dönemde stres düzeyleri yüksek kalmaya devam etmiştir (Padden ve ark., 2011).

ABD ordusunun farklı bölgelerde konuşlanmış birliklerinde 12 ay boyunca görev yapan 300 asker ve eşlerinden alınan verilerle yapılan çalışmada bu dönemdeki tecrübeleriyle ilişkili stres düzeyleri ölçülmüştür. Araştırmada asker eşlerinin partnerlerine kıyasla bu süreçte daha stresli oldukları sonucuna varılmıştır. Askerlerin bu dönemde edindiği savaş tecrübelerinin askerlerin ve eşlerinin stres düzeyi ile ilişkisinin olduğu tespit edilmiştir. Benzer şekilde askerin maaşı ile çiftin yaşadığı stres arasında negatif bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Çalışmada asker bir ailede yetişmenin ve askerin kıdeminin stres düzeyleriyle ilişkisinin olmadığı tespit edilmiştir. İş-aile çatışması yaşayan ve aralarında kötü iletişim olan çiftlerin stres düzeylerinin bu dönemde yüksek olduğu görülmüştür. Evliliklerinden memnun olan ve askerlikle ilgili rahatça konuşabilen çiftler ise daha az stres yaşadıklarını belirtmişlerdir. Ordudaki yaşama uyum sağlayan çiftlerin ve ordunun ailevi problemlerle ilgilendiğini düşünen asker eşlerinin de stres düzeyleri düşük çıkmıştır. Irak ve Afganistan görevleri ile ilgili olumsuz düşüncesi olan çiftlerin de bu dönemde yoğun stresli oldukları görülmüştür (Allen ve ark., 2011).

Askeri yaşamın zorluklarından olan ayrılıklar asker ailelerinin tecrübe ettiği stresli bir durumdur ve ailelerin askeri yaşama uyum sağlamasında olumsuz bir etki yaratmaktadır. Asker ailelerinden alınan veriler incelendiğinde ayrılık durumlarının sayısı arttıkça ordu yaşamından duydukları memnuniyetin azaldığı görülmüştür (Segal & Harris, 1993, s. 38). Çiftlerin içerisinde bulunduğu bu stresli dönemin evlilikleri üzerine de yansımaları olmaktadır.

Irak ve Afganistan'a görevlendirilen 940 askerin eşlerinden klinik tedavileri esnasında alınan verilerle yapılan çalışmada 182 kadının majör depresyon ve anksiyete bozukluğu kriterlerini sağladığı tespit edilmiştir. Gruptaki 197 kadın yaşadıkları stres ve duygusal problemlerin iş ve diğer aktivitelerini olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir. Araştırmanın önemli sonuçlarından biri de asker eşlerinin partnerlerine göre ruh sağlığı merkezlerinde tedavi olma konusunda daha istekli olduklarıdır. Asker eşlerinin gerekli tedavi imkânlarına ulaşması aile sağlığını iyileştirecek ve askerin mesleki kariyerini olumlu etkileyerek orduda görevine devam etmesini sağlayacaktır (Eaton ve ark., 2008).

Bosna’da konuşlanmış olan ABD ordusu birliklerinde görev yapan askerlerin eşleri ile yapılan çalışmada izin dönüşlerinin aile üzerinde stres yarattığı ve ailenin görev sonrası kurulan yeni düzenini bozduğu tespit edilmiştir. İzin bitimiyle birlikte asker eşlerinin ikinci bir veda yaşaması ayrılık sendromunu ve stresini tekrar yaşamalarına neden olmaktadır (Bell & Schumm, 1999, s. 112).

Askerin garnizon dışı görevinin sona erip eve dönmesi ailenin mutlu ve aynı zamanda stresli olmasına neden olabilmektedir. Askerler ve eşleri birbirlerine alışma ve eski düzenlerine dönmek konusunda zorlanabilmektedirler (Bell & Schumm, 1999, s. 110). Çok sayıda asker, rolleri ve sorumlulukları tekrardan müzakere etmek zorunda kalmalarını stresli bir durum olarak görmektedir (Riggs, 2008).

Asker eşleri görevden dönen partnerlerinin evde sergilemiş oldukları öfke ve sınırlılık hallerine karşı hayal kırıklığına uğrayabilir. Bu durum çiftler arasında iletişim problemleri yaratmakta ve uyum sürecini zorlaştırmaktadır. Aileyi bırakıp gitmelerinden dolayı eşlerine kızgın olan kadınlar tekrar bir arada olma döneminde yaşananlardan dolayı depresyona girmektedir (Bey & Lange, 1974, s. 285).

Görevlendirme ile ilgili literatür incelendiğinde, göreve destek olan ve kontrol edebileceği şeylere konsantre olan asker eşinin bu döneme adaptasyonunun kolay olduğu görülmektedir.

Yöntem

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın konusu aile götürülemeyen garnizona yapılan atama/görevlendirmelerin asker eşlerinin beden sağlığı, ruh sağlığı ve evlilikle ilgili genel memnuniyet düzeyleri üzerindeki etkilerinin incelenmesidir. Araştırmanın amacı askerlik mesleğine ait zorlukların asker eşlerinin beden sağlığı, ruh sağlığı ve evlilikle ilgili genel memnuniyetleri üzerindeki etkilerini incelemek ve eşlerin orduya karşı olan tutumlarını tespit etmektir. Bu maksat ile özellikle aile götürülemeyen garnizona görevlendirilen askerlerin eşleri ile görevlendirilmeyen askerlerin eşleri değişkenler üzerinden değerlendirilmiştir.

Asker aileleri ordular için önemli bir kurum hâline gelerek orduların yapılanmasında belirleyici olmuşlardır. Geçmiş dönemlerde sadece askerlerinin beklentilerini dikkate alan ordular, profesyonel bir yapıya kavuşmalarıyla birlikte ailelerinin de beklenti ve isteklerini dikkate almak durumunda kalmışlardır.

Asker aileleri asker kişilerden ailevi sorumluluklarını yerine getirmesini talep ederek ordunun da bu konuda personelinin yanında olmasını beklemektedir. Ailelerin askerî yaşama uyumu ve bu yaşamdan memnuniyetleri askerlerin mesleki motivasyonlarını ve meslekten beklentilerini etkilemektedir.

Ailesinin mutlu olmadığını düşünen bir asker ordudaki görevini zamanında önce bırakmayı ve sivil hayata geçmeyi düşünebilmektedir. Dünya ordularında özellikle de ABD ordusunda yapılan çalışmalar ailelerin askerlerin ordudan ayrılma niyetinde belirleyici bir etken olduğunu göstermiştir.

Yetişmiş nitelikli personel ihtiyacı fazla olan ordularda askerlerin erken ayrılması sorun yaratmaktadır. Bu durum eğitim ihtiyacı doğurarak maliyetleri arttırmaktadır. Uzun süren eğitimler sonucu yetiştirilen tecrübeli bir savaş pilotunun ordudaki görevinden erken ayrılması ordunun muharebe gücünü belli oranda olumsuz etkilemektedir.

Orduların asker aileleri konusunda uyguladığı politikalar askerlerin ve ailelerinin orduya olan bağlılığını ve askeri yaşamdan memnuniyetlerini arttırıp azaltabilmektedir. Aileler için sağlanan imkânlar askerlerin de vazifelerine olan konsantrasyonunu arttırmakta ve muharebe ortamında gereksiz zayıyatı engellemektedir. Ailesini geride bırakan bir askerin vazifesini layıkıyla yapabilmesi için ailesinin güvende olduğunu ve imkânlarının yeterli olduğunu bilmesi gerekmektedir. Aksi durumda moral ve motivasyonu olumsuz etkilenen askerler aileleri ile ordu arasında seçim yapmak zorunda kalmaktadırlar.

Bu çalışma ile askerlik mesleğine ait zorlukların asker eşleri üzerindeki etkileri, eşlerin orduya karşı olan tutumları ve eşlerin beklentileri incelenmiştir. Çalışmanın sonunda askerlerin mesleki kariyerlerini etkileyen ailelerin memnuniyetini ve uyumunu arttırmak maksadıyla öneriler getirmek amaçlanmıştır.

Araştırmada zaman, maliyet ve ulaşılabilirlik durumu göz önüne alındığında tüm asker eşlerine ulaşmak mümkün olmadığından “örnekleme metodu” uygulanmıştır. Örnekleme kara, deniz ve hava kuvvetlerinde görev yapan subay, astsubay ve uzman erbaşların eşleri oluşturmuştur. Garnizon durumu kuvvetler arası farklılık gösterdiğinden asker eşlerinin hâlihazırda ikâmet ettikleri adresleri araştırmada ele alınmamıştır.

Aile götürülmeyen garnizona yapılan görevlendirmeler araştırmanın hipotezlerinde belirleyici olmuştur. Deniz kuvvetlerinde görev yapan askerlerin seyir görevleri aile götürülemeyen garnizona yapılan görevlendirme olarak kabul edilmiştir. Eşi birden fazla aile götürülmeyen garnizona görevlendirilen kadınların son tecrübeleri değerlendirmeye alınmıştır.

Araştırma Modeli

Bu araştırmada askerlik mesleğine ait zorlukların asker eşlerinin beden sağlığı, ruh sağlığı ve evlilikle ilgili genel memnuniyetleri üzerindeki etkilerini incelemek ve eşlerin orduya karşı olan tutumlarını tespit etmek amacıyla nicel araştırma desenlerinden tarama deseni kullanılmıştır. Bir tarama deseni bir evrenin eğilimlerinin, tutumlarının

ve düşüncelerinin nicel bir tablosunu sunar ve bir evrendeki değişkenler arasındaki ilişkiyi bu evrenden bir alt küme oluşturarak incelenmesini/test edilmesini sağlar. Tarama desenleri üç tür sorunun cevaplanmasını sağlar: (1) betimleyici sorular, (2) değişkenler arasındaki ilişkiler hakkındaki sorular veya uzun periyodik bir çalışmada bir tarama deseninin zaman içinde tekrarladığı durumlarda değişkenler arasındaki ne tür değişimlerin olduğuna dair sorular, (3) zaman içinde değişkenler arasındaki yordayıcı ilişkiler hakkındaki sorular (Creswell & Creswell, 2001). Tarama deseni araştırmaya verinin hızlı ve ekonomik toplanması gibi avantajlar sağlamaktadır. Çünkü büyük bir evrene ait veriye küçük bir örneklem ile ulaşılmasını sağlamaktadır (Fowler, 2009). Tarama deseninde araştırmaya konu olan durum kendi koşulları içinde ve olduğu hâliyle tanımlanmaya çalışılır. Araştırma konusu olan olay, birey ya da nesne kendi doğasına uygun olarak gözlemlenir ve uygun sorularla betimlenir (Karasar, 2014).

Örneklem

Türk Silahlı Kuvvetlerinde yaklaşık 200 bin subay, astsubay ve uzman erbaş görev yapmaktadır. Bu çalışmanın evrenini Kara, Deniz ve Hava kuvvetlerinde görev yapan subay, astubay ve uzman erbaş eşleri oluşturmaktadır ve evrenin tespiti mümkün değildir. Çalışmadaki tüm evreni asker eşlerinin oluşturması ve tüm evrene ulaşabilmenin zorluğu nedeniyle örneklem alma yoluna gidilmiştir. Örneklem büyüklüğü, %95 güven aralığı ve 0,05 hata marjıyla 316 olarak hesaplanmıştır (Cochran, 1963).

Veri Toplama Araçları

Verileri toplamak üzere bir veri toplama aracı geliştirilmiştir. Veri toplama aracı dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde asker eşlerine demografik bilgilerini içeren sorular yöneltilmiştir. İkinci bölümde asker eşlerine Walter Reed Army Institute of Research tarafından ABD ordusunda görev yapan askerlerin eşlerine uygulanan anketten uyarlanan sorular sorulmuştur. Bu bölümde asker eşlerinden aile götürülmeyen

garnizona görevlendirme dönemindeki tecrübeleri ile ilgili soruları cevaplaması istenmiştir. Üçüncü ve dördüncü bölümde Prof. Dr. Medine Yazıcı Güleç ve diğ. tarafından geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılan “Hasta Sağlık Anketi- Somatik, Anksiyete ve Depresyon Belirtileri Ölçeği” (Yazıcı Güleç ve ark., 2012) kullanılmıştır. Anketin depresyon belirtilerini ölçen bölümü 9 maddelik 4 lü Likert tipi, anksiyete belirtilerini ölçen bölümü 7 maddelik 4 lü Likert tipi ölçektir. Her iki ölçek de “hiçbir zaman”, “sadece birkaç gün”, “günün yarısından fazla”, “hemen hemen her gün” şeklinde ifadelerle göre derecelenmiştir. Somatik belirtileri ölçen bölüm ise 15 maddelik 3 lü Likert tipi olarak “hiç rahatsız olmadım”, “biraz rahatsız oldum”, “çok rahatsız oldum” şeklinde ifadelerle göre derecelenmiştir. Çalışmada asker eşlerinin toplam sağlığı “somatik”, “depresyon”, “anksiyete” alt boyutları üzerinden ölçülmektedir. Beşinci bölümde ise asker eşlerinin evlilik ile ilgili genel memnuniyetleri 1’den 10’a kadar derecelendirmek suretiyle ölçülmüştür.

Bulgular

Katılımcıların Demografik Özellikleri

Katılımcıların yaş gruplarına göre dağılımları incelendiğinde, 316 kadından 7’sinin (%2,2) 18-19, 43’ünün (%13,6) 20-24, 109’unun (%34,5) 25-29, 77’sinin (%24,4) 30-34, 57’sinin (%18,0) 35-39, 23’ünün (%7,3) 40 ve üzeri yaşında oldukları belirlenmiştir. Katılımcıların eğitim durumlarına göre dağılımları incelendiğinde, 2’sinin (%0,6) okuryazar (bir okul bitirmede), 5’inin (%1,6) ilkökul (5 yıllık), 13’ünün (%4,1) ortaokul (8 yıllık), 77’sinin (%24,4) lise ve dengi okul, 190’ının (%60,1) yüksekokul veya fakülte, 29’unun (%9,2) yüksek lisans veya doktora mezunu oldukları görülmüştür. Çalışma durumlarına göre dağılımları incelendiğinde, 111’inin (%35,1) ücretli bir işte çalıştığı, 4’ünün (%1,3) kendi işi olduğu 25’inin (%7,9) işinin olmadığı ve iş aradığı, 6’sının (%1,9) öğrenci, 1’inin (%0,3) emekli, 141’inin (%44,6) ev kadını olduğu, 28’inin (%8,9) ise diğer ifadesini seçtiği belirlenmiştir. Katılımcıların eşlerin statüsüne ve kuvvetine göre dağılımları incelendiğinde, 137’sinin (%43,4) uzman erbaş, 106’sının (%33,5) astsubay, 73’ünün (%23,1) subay eşi olduğu; 238’inin (%75,3) kara kuvvetleri, 46’sının (%14,6) deniz kuvvetleri, 32’sinin (%10,1) hava kuvvetleri mensubu olduğu görülmüştür. Katılımcılardan 229’unun (%72,4) eşi aile götürülemeyen garnizonlara atama/görevlendirme gördüğü, 87’sinin (%27,6) eşi aile götürülemeyen garnizonlara atama/görevlendirme görmediği belirlenmiştir.

Asker Eşlerinin Somatik Belirtiler Ölçeği (SBÖ) Puanları Aile Götürülmeyen Garnizona Görevlendirme Durumu Değişkeni Açısından Anlamlı Bir Farklılık Göstermekte midir?

Tablo 1

Somatik Belirtiler Ölçeği (SBÖ) Puanlarının Aile Götürülemeyen Garnizona Görevlendirilme Durumu Değişkeni Açısından Karşılaştırılması

Puan	Gruplar	N	$\bar{X}$	ss	t - Testi		
					t	sd	p
SBÖ Puanı	Görevlendirildi	229	10,33	6,81	1,23	3,14	,218
	Görevlendirilmedi	87	9,28	6,65			

Tablo 1’de görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Somatik Belirtiler Ölçeği (SBÖ) puanlarının aile götürülemeyen garnizona görevlendirilme durumu değişkeni açısından farklılaşma durumunu belirlemek için bağımsız gruplar t testi uygulanmıştır. Analiz sonucunda grupların somatik belirtiler ölçeği ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($t = t = 1,23$; $p = p = ,218$). Eşi aile götürülemeyen garnizona görevlendirilen ve görevlendirilmeyen grupların somatik belirtileri birbirlerine benzer olduğu saptanmıştır.

Asker Eşlerinin Depresyon Belirtileri (DBÖ) ve Anksiyete Belirtileri Ölçeği (ABÖ) Puanları Aile Götürülmeyen Garnizona Görevlendirme Durumu Değişkeni Açısından Anlamlı Bir Farklılık Göstermekte midir?

Tablo 2

Depresyon Belirtileri (DBÖ) ve Anksiyete Belirtileri Ölçeği (ABÖ) Puanlarının Aile Götürülmeyen Garnizona Görevlendirilme Durumu Değişkeni Açısından Karşılaştırılması

Puan	Gruplar	N	$\bar{X}$	ss	t - Testi			Cohen d
					t	sd	p	
DBÖ Puanı	Görevlendirildi	229	12,45	7,92	5,33*	314	,000	,71
	Görevlendirilmedi	87	7,49	5,73				
ABÖ Puanı	Görevlendirildi	229	9,81	6,71	6,31*	314	,000	,90
	Görevlendirilmedi	87	4,82	3,97				

* $p < ,001$.

Tablo 2’de görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Depresyon Belirtileri (DBÖ) ve Anksiyete Belirtileri Ölçeği (ABÖ) puanlarının aile götürülmeyen garnizona görevlendirilme durumu değişkeni açısından farklılaşma durumunu belirlemek için bağımsız gruplar t testi uygulanmıştır. Analiz sonucunda grupların depresyon belirtiler ölçeği ($t = 5,33$; $p = 0,000$) ve anksiyete belirtiler ölçeği ($t = 6,31$; $p = 0,000$) ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Eşi aile götürülmeyen garnizona görevlendirilen bireylerin anksiyete ve depresyon düzeyleri eşleri görevlendirilmeyen bireylerden anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur. Öte yandan görevlendirilme durumu değişkeninin depresyon belirtiler puanı üzerindeki etki büyüklüğü $C_d = 0,71$ ve anksiyete belirtiler puanı üzerindeki etki büyüklüğü $C_d = 0,90$ olarak hesaplanmıştır. Bu değerler yüksek etki büyüklüğünü işaret etmektedir.

Asker Eşlerinin Evlilik Memnuniyeti (EM) Puanları Aile Götürülmeyen Garnizona Görevlendirme Durumu Değişkeni Açısından Anlamlı Bir Farklılık Göstermekte midir?

Tablo 3

Evlilik Memnuniyeti (EM) Puanlarının Aile Götürülemeyen Garnizona Görevlendirilme Durumu Değişkeni Açısından Karşılaştırılması

Puan	Gruplar	N	$\bar{X}$	ss	t - Testi			Cohen d
					t	sd	p	
EM Puanı	Görevlendirildi	229	6,76	2,95	-3,80	314	000	,51
	Görevlendirilmedi	87	8,07	2,09				

*p < .00.

Tablo 3'te görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin Evlilik Memnuniyeti (EM) puanlarının aile götürülemeyen garnizona görevlendirilme durumu değişkeni açısından farklılaşma durumunu belirlemek için bağımsız gruplar t testi uygulanmıştır. Analiz sonucunda grupların evlilik memnuniyet düzeyleri ($t=-3,80$; $p=.000$) ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Eşi aile götürülemeyen garnizona görevlendirilmeyen bireylerin evlilik memnuniyet düzeyleri eşleri görevlendirilen bireylerden anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur. Öte yandan görevlendirilme durumu değişkeninin evlilik memnuniyeti puanı üzerindeki etki büyüklüğü $C_d=.51$ olarak hesaplanmıştır. Bu değerler orta derecede etki büyüklüğünü işaret etmektedir.

Sonuç

Devletler, modern orduların kurulmasıyla birlikte zorunlu askerlik sisteminden vazgeçmeye başlamış ve yerine profesyonel bir yapının kurulması için çalışmıştır. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte dünya orduları arasında başlayan silahlanma yarışı profesyonel askerlere olan ihtiyacı da arttırmıştır. Ordu içerisinde uzun dönem görev alacak nitelikli personelin eğitimi orduların öncelikli hedefi haline gelmiştir.

Türk Silahlı Kuvvetleri zorunlu askerlik ve profesyonel askerliği birlikte yürüten orduların başında gelmektedir. Türk ordusunun farklı coğrafyalarda mücadele etmesi ve görev alması ordunun profesyonel yapıya geçişini hızlandırmıştır. Özellikle terörle mücadelede komando birliklerinin etkin olarak kullanılması profesyonelleşme sürecine katkıda bulunmuştur.

Dünya ordularında uzun dönem görev alacak profesyonel asker sayısının artması evli asker sayısında da artış meydana getirmiştir. Geçmiş dönemlerde ön planda olmayan asker aileleri modern orduların gündeminde var olmaya başlamıştır. Ailelerin ihtiyaçları ve beklentileri karar vericiler için önemli konular haline gelmiştir. Asker ailesinin askerlik mesleğine ait zorlukları kabullenmesi ve bu yaşam tarzına uyumu

askerlerin mesleki kariyerleri için çok önemlidir. Ailesi uyum problemi çeken bir asker, görevinden istifa ederek ordudan ayrılabilir. Nitelikli ve tecrübeli personellerin erken ayrılışları orduların yapısını olumsuz etkilemektedir. Ordular da bu durum karşısında asker ailelerinin uyum sürecini kolaylaştıracak ve yaşam kalitesini arttıracak adımlar atmaktadır. Çünkü asker ailelerinin özellikle de eşlerin asker-ordu ilişkisinin dışında kalması mümkün değildir.

Askerlik mesleğine ait zorluklar asker ailelerinin uyumunu, sağlığını, orduya karşı tutumunu ve memnuniyetini etkilemektedir. Bu zorluklar ayrılık, taşınma, ölüm/yaralanma riski, başka ülkede yaşama olarak görülmektedir. Bu tez çalışması askerlik mesleğine ait zorlukların Türk Silahlı Kuvvetlerinde görev yapan subay, astsubay ve uzman erbaş eşlerine etkisini ve eşlerin orduya karşı olan tutumunu ölçmektedir.

Asker aileleri için en büyük zorluklardan biri ayrılıktır. Aile götürülmeyen garnizonlara yapılan görevlendirme ve atamalar asker aileleri için ağır bir yüküdür. Riskli olduğu için aile götürülmeyen bu bölgelerde askerlere verilen görevler tehlikelidir. Bu sebepten asker kişinin can güvenliği asker aileleri üzerinde daha fazla strese yol açmaktadır.

Araştırmada kullanılan hasta sağlık anketine asker eşlerinin verdiği cevaplar incelendiğinde eşi aile götürülemeyen garnizona görevlendirilen ve görevlendirilmeyen grupların somatik belirtilerinin birbirlerine benzer olduğu görülmüştür. Literatürde yapılan çalışmalar incelendiğinde ise, 130 asker eşinden alınan veriler ile yapılan çalışmada eşi aile götürülemeyen garnizona görevlendirilen (62 asker eşi) ve görevlendirilmeyen (68 asker eşi) grupların somatik belirtileri kıyaslanmıştır. Çalışmada aile götürülmeyen garnizona görevlendirilen askerlerin eşlerinin somatik belirtiler puanı görevlendirilmeyenlere kıyasla yüksek bulunmuştur (Burton ve ark., 2009). ABD ordusunda yapılan çalışmada eşi aile götürülemeyen garnizona görevlendirilen kadınların yorgunluk, baş ağrısı, adet (aybaşı) sancısı, uyku problemleri, yeme bozuklukları gibi somatik belirtiler gösterdiği tespit edilmiştir (Blount ve ark., 1992). 346 askerin eşlerinden alınan verilerle yapılan benzer bir çalışmada aile götürülmeyen garnizona görevlendirme tecrübesi yaşayan kadınların fiziksel sağlığının bozulduğu sonucuna varılmıştır (Burrell ve ark., 2006). Bu araştırmada literatürün aksine iki grup arasındaki somatik belirtilerin benzerlik göstermesi, örnekleme oluşturan kadınların bir kısmının eşlerinin görevlendirmeden dönmüş olmasına ve fiziksel sağlıklarının düzeldiği sonucuna bağlanmaktadır.

Örneklemeden alınan veriler incelendiğinde, eşi aile götürülemeyen garnizona görevlendirilen bireylerin anksiyete ve depresyon düzeyleri eşleri görevlendirilmeyen bireylerden anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur. Ailede ayrılık sürecini başlatan bu görevlerin asker eşlerinin ruh sağlığını olumsuz etkilediği görülmektedir. Bu dönemde aile bireylerinin yaşadığı sıkıntılar asker kişilerin de görev motivasyonunu

düşürmektedir. Literatürde araştırmanın sonucunu destekleyen çalışmalar mevcuttur. 8056 asker eşi ile yapılan çalışmada, eşleri garnizon dışı görevde olan kadınların, eşleri yakın zamanda garnizon dışı görevden dönen kadınların ve bu iki gruba girmeyen kadınların ruh sağlıkları kıyaslanmıştır. Garnizon dışı görevden dolayı daha sık ayrı kalmak zorunda kalan asker eşlerinin ruh sağlıklarının diğerlerine göre daha kötü olduğu görülmüştür (Orthner & Rose, 2009). Irak ve Afganistan'a görevlendirilen 940 askerin eşleri ile yapılan çalışmada ise 182 kadının majör depresyon ve anksiyete bozukluğu kriterlerini sağladığı tespit edilmiştir (Eaton ve ark., 2008).

ABD ordusunda yapılan bir çalışma ile aile götürülmeyen garnizon dışı görevlerin süre üzerinden asker eşlerine olan etkileri ölçülmüştür. Araştırmacılar eşinden 1-11 ay arasında ayrı kalmak zorunda kalan 1000 kadından 27,4'ünün, 11 ay ve üzerinde ayrı kalmak zorunda kalan 1000 kadından ise 39,3'ünün depresyon içerisinde olduğunu belirlemişlerdir. Benzer şekilde ilk gruptaki 1000 kadından 15,7'sinin, ikinci gruptaki 1000 kadından ise 18,7'sinin anksiyete bozukluğuna sahip olduğunu tespit etmişlerdir (Mansfield ve ark., 2010). Yapılan bu çalışma görev sürelerinin asker eşlerini farklı düzeylerde etkilediğini göstermiştir. Görevlendirme süresi uzadıkça asker eşlerine olan olumsuz etkilerin arttığı görülmektedir.

Aile götürülmeyen garnizon dışı görevler asker ailelerinin ayrılık tecrübesi yaşamasına ve aile içi rol ve sorumluluklarının tekrar düzenlenmesine neden olmaktadır. Çocuklu aileler bu dönemde daha fazla yıpranmaktadır. Özellikle anne olan kadınların ayrılık döneminde ruhsal anlamda olumsuz etkilendiği yapılan çalışmalarda görülmüştür. Görev dönüşü tekrar bir arada olma süreci de aile üyelerinde yeni bir travma yaratmaktadır.

Ayrılık döneminde çiftlerin yaşadığı duygusal sorunlar evlilik memnuniyetlerini olumsuz etkilemektedir. Evlilikteki bu problemler askerlerin moral ve motivasyonunu bozmakta ve birliklerinde de problemler yaşamalarına neden olmaktadır. Özellikle lider personelin durumu birliğini doğrudan etkilemektedir.

Araştırma örnekleminde alınan veriler sonucunda eşi aile götürülemeyen garnizona görevlendirilmeyen bireylerin evlilik memnuniyet düzeyleri eşleri görevlendirilen bireylerden yüksek çıkmıştır. ABD ordusunun 1994-1995 yılları arasında barışı destekleme operasyonu kapsamında Mısır'a konuşlandığı birlikte görev alan 100 askerin eşleri ile yapılan çalışmada evlilik memnuniyetleri ve evlilik kaliteleri ölçülmüştür. Bu ölçümler görev öncesi, görev esnasında ve görev dönüşü zamanlarında eşlerden alınan verilerle yapılmıştır. Araştırmacılar görevlendirme döneminde eşlerin evlilik memnuniyetinin düştüğünü fakat uzun vadede değişiklik olmadığını tespit etmişlerdir. Evlilik kalitesinde ise zaman içerisinde önemli bir değişimin olmadığı görülmüştür. Görevlendirme öncesi ilişkilerinde problem yaşayan çiftlerin sonrasında evliliğe devam etme oranlarının düşük olduğu belirlenmiştir (Schumm ve ark., 2000, s. 819).

Asker eşlerini diğer meslek gruplarıyla evli kadınlarla kıyaslayan çalışmada asker eşlerinin evliliklerinde yüksek düzeyde anlaşmazlık yaşadıkları görülmüştür (Asbury & Martin, 2012). Bu anlaşmazlıklar çiftlerin evlilikteki memnuniyetini düşüren başlıca sebeplerdendir. ABD ordusunda görev yapan 346 askerin eşleri ile yapılan çalışmada aile götürülmeyen garnizona görevlendirme sonucu yaşanan ayrılıklar ile eşlerin evlilik memnuniyetleri arasında negatif ilişki olduğu tespit edilmiştir (Burrell ve ark., 2006).

Ayrılık döneminde asker aileleri için en önemli şey iletişimdir. Yeterli iletişim kurabilen aileler bu süreci daha sorunsuz geçirmektedir. İletişim imkânı kısıtlı olan aile üyeleri ise sancılı bir dönem yaşamaktadır. Askerlerin can güvenliği konusunda zamanında bilgi alamayan aile üyeleri endişe duymaktadır. Yaşanan stres, korku ve endişe eşlerin evlilik memnuniyetlerini düşürmektedir.

ABD ordusunda deniz aşırı ülkelere görevlendirilen 798 askerin eşlerinden alınan verilerle yapılan iki gruplu çalışmada görev süresinin uzamasının eşler üzerindeki etkileri ölçülmüştür. Veriler incelendiğinde görev süresi uzayan 355 askerin eşlerinin ruh sağlığı diğer 419 kadına kıyasla daha kötü etkilenmiştir. Ayrıca planlanan zamanda eşi dönmeyen kadınların orduya bakış açıları da diğerlerine göre olumsuz olmuştur. Araştırma sonucunda görevlendirme süresinin uzamasının eşleri öfkeliendirdiği ve orduya olan tutumlarını da olumsuz etkilediği tespit edilmiştir (Steelfisher ve ark., 2008). Görevlerin uzaması sonucu uzun süre yalnız kalmak zorunda kalan eşlerin desteğe daha çok ihtiyacı bulunmaktadır.

ABD ordusunda yapılan bir çalışmada, ayrılık vakti yaklaştıkça eşlerinden duygusal olarak uzaklaşmaya başlayan kadınların, eşlerini Vietnam'a gönderecek olmasından dolayı orduya ve komuta heyetine kızgın oldukları tespit edilmiştir (Bey & Lange, 1974). Asker ailelerinin orduya karşı tutumlarını belirleyen etmenlerden biri kurumun onlara olan desteğidir. Kurumdan yeterli destek göremediğini düşünen asker eşlerinin aile-iş çatışması yaşayabileceği düşünülmektedir.

Öneriler

Askerleri uzun vadede kendi bünyesinde tutmak isteyen orduların birinci önceliği asker aileleri olmalıdır. Asker ailelerinin uyumu ve memnuniyeti, yaşam kaliteleri orduların ailelere verdiği önemle ve uyguladıkları politikalarla doğrudan ilişkilidir. Askerler için ailelerinin mutluluğu ve refahı önemlidir. Ailesinin ordu içerisinde mutlu olduğunu düşünen askerlerin kariyerleri de uzun olmaktadır. Birliklerde lider personelin emir komutası altındaki askerlerin aileleriyle ilgilenmesi ve sorunlarını çözmek için uğraşması personelin moral ve motivasyonunu arttırmaktadır. Bu destek birliğin başarısını da olumlu olarak etkilemektedir.

Ayrılıklar asker aileleri için en zor dönemlerdir. Aileler bu dönemde ordu kurumunun destek olmasını bekler. Asker kişi görev yerine katıldıktan sonra hayatına devam etmeye çalışan aile üyelerine ilgili garnizon komutanlıklarının ve bağlısı aile destek birimlerinin desteği çok önemlidir. Bu birimlerin konusunda uzman personel ile görev yapması gerekmektedir. Evlilik ve çocuk psikolojisi konularında asker eşlerinin başvurabileceği uzmanlaşmış birimler kurulmalıdır. Garnizona bağlı bir birlikten herhangi bir rütbeli personelin araması aileler için yeterli değildir.

Türk Kara Kuvvetleri, terörle mücadele kapsamında yürütülen operasyonlarda görev almak üzere farklı garnizonlardan personel görevlendirmesi yapmaktadır. Görevlendirme emrine müteakip 3-4 gün içerisinde yeni görev yerine katılması istenen personel ailesi ile ilgili sorumluluklarını yerine getirmeden gitmek zorunda kalmaktadır. Bu kısa sürede aile de ayrılık sürecine adaptasyonunu sağlayamamaktadır. Yapılan görevlendirmeler öncesi askerlere ve ailelerine yeterli hazırlık süresi tanınmalıdır. Asker ailelerinin hazırlığını tamamlamış olması ayrılık dönemine olumlu yansımaktadır. Ayrıca ailelerin görevi destekleme düzeylerini de olumlu etkilemektedir.

Süresi belli olmayan ve uzayan görevlendirmeler askerler ve aileleri için büyük stres kaynağıdır. Özellikle riskli görevlerde bulunan askerlerin aileleri bu durumdan daha fazla etkilenmektedir. Bu nedenlerden dolayı görevlendirme emriyle birlikte görev süresi de açıklanmalı ve zorunlu haller dışında görevlendirmeler uzamamalıdır.

Askeri sosyoloji literatüründe asker ailelerini konu edinen birçok çalışma mevcuttur. Dünya orduları asker aileleri üzerinde yaptıkları çalışmalardan elde ettikleri bulgularla politikalarını değiştirmiş, ailelerin uyumunu ve memnuniyetini arttıracak tedbirler almışlardır. Türk Silahlı Kuvvetlerinde ise asker ailelerini konu alan yeterli çalışma mevcut değildir. Bu tür araştırmalar Millî Savunma Bakanlığı öncülüğünde geniş kitlelere ulaşarak yapılmalı ve elde edilen sonuçlara göre stratejiler geliştirilmelidir.

Asker ailelerinin yaşam standartlarını arttırmak onların ordudaki yaşama uyumunu kolaylaştırmaktadır. Özellikle büyükşehirlerdeki kira ücretleri yüksek olduğu için askerler lojmanı tercih etmektedir. Bu bölgelerde lojman sayısının artırılması personeli ekonomik yönden rahatlatacaktır. Lojmanlar içerisinde okul, kreş, revir, market, spor tesisi vb. imkânların olması özellikle yalnız kalan asker aileleri için büyük kolaylık sağlamaktadır. Ayrıca asker ailelerinin hastalık durumunda başvurabileceği askeri hastanelerin tekrar açılması ailelerin hayatını kolaylaştıracaktır.

İzinler hem askerler hem de aileleri için özellikle ayrılık dönemlerinde moral ve motivasyon kaynağıdır. Lider personel birliklerinde izin planlamasına önem vermelidir. Birlik komutanları aile götürülmeyen garnizonlarda görev yapan personelin üç ayda bir on beş gün izne çıkmasını sağlamalıdır. Özellikle pandemi döneminde mücbir sebep hariç izinlerin kaldırılması personel ve ailelerini mağdur etmiştir.

Etik Komite Onayı: Bu çalışma için etik komite onayı Milli Savunma Üniversitesi Etik Kurulu'ndan alınmıştır.

Yazar Katkıları: Çalışma Konsepti/Tasarım- Ş.U.C., A.B.; Veri Toplama- Ş.U.C.; Veri Analizi/Yorumlama- Ş.U.C., A.B.; Yazı Taslağı- Ş.U.C.; İçeriğin Eleştirel İncelemesi- Ş.U.C., A.B.; Son Onay ve Sorumluluk- Ş.U.C., A.B.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Etik Komite Onayı: This study was approved by the Ethics Committee of National Defence University.

Author Contributions: Conception/Design of Study- Ş.U.C., A.B.; Data Acquisition- Ş.U.C.; Data Analysis/Interpretation- Ş.U.C., A.B.; Drafting Manuscript- Ş.U.C.; Critical Revision of Manuscript- Ş.U.C., A.B.; Final Approval and Accountability- Ş.U.C., A.B.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors declare no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

Grant Support: The authors received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this article.

Kaynakça/References

- Adler, A. B. Bartone, P. T, Vaitkus, M. A. (1995). *Family stress and adaptation during a U.S. Army Europe peacekeeping deployment* (USAMRU-E Technical Report 95-1). <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA294755.pdf>
- Allen, E. S., Rhoades, G. K., Stanley, S. M., & Markman, H. J. (2011). On the home front: Stress for recently deployed army couples. *Family Process, 50*(2), 235–247. <https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.2011.01357.x>
- Asbury, E. T., & Martin, D. (2011). Military deployment and the spouse left behind. *The Family Journal, 20*(1), 45–50. <https://doi.org/10.1177/1066480711429433>
- Bell, D. B., Schumm, W. R. (1999). Family adaptation to deployments. In P. McClure (Ed.), *Pathways to the future: A review of military family research* (pp. 109–132). Marywood University, Military Family Institute. <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA364886.pdf>
- Bey, D. R., & Lange, J. (1974). Waiting wives: Women under stress. *American Journal of Psychiatry, 131*(3), 283–286. <https://doi.org/10.1176/ajp.131.3.283>
- Blount, B. W., Curry, A., & Lubin, G. I. (1992). Family separations in the military. *Military Medicine, 157*(2), 76–80. <https://doi.org/10.1093/milmed/157.2.76>
- Burke, R. J., & Greenglass, E. R. (1999). Work–family conflict, spouse support, and nursing staff well-being during organizational restructuring. *Journal of Occupational Health Psychology, 4*(4), 327–336. <https://doi.org/10.1037/1076-8998.4.4.327>
- Burrell, L. M., Adams, G. A., Durand, D. B., & Castro, C. A. (2006). The Impact of military lifestyle demands on well-being, army, and family outcomes. *Armed Forces & Society, 33*(1), 43–58. <https://doi.org/10.1177/0002764206288804>
- Burton, T., Farley, D., & Rhea, A. (2009). Stress-induced somatization in spouses of deployed and nondeployed servicemen. *Journal of the American Academy of Nurse Practitioners, 21*(6), 332–339. <https://doi.org/10.1111/j.1745-7599.2009.00411.x>
- Cochran, W. G. (1963). *Sampling techniques* (2nd ed.). John Wiley and Sons.
- Coser, L. A. (1974). *Greedy institutions: Patterns of undivided commitment*. The Free Press.
- Creswell, J. W., & Creswell, D. (2001). *Araştırma tasarımı: Nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları*.

Nobel Yayıncılık.

- Eaton, K. M., Hoge, C. W., Messer, S. C., Whitt, A. A., Cabrera, O. A., McGurk, D., Cox, A., & Castro, C. A. (2008). Prevalence of mental health problems, treatment need, and barriers to care among primary care-seeking spouses of military service members involved in Iraq and Afghanistan deployments. *Military Medicine*, 173(11), 1051–1056. <https://doi.org/10.7205/milmed.173.11.1051>
- Elloy, D. F., & Smith, C. (2004). Antecedents of work-family conflict among dual-career couples: an Australian study. *Cross Cultural Management: An International Journal*, 11(4), 17–27. <https://doi.org/10.1108/13527600410797927>
- Faulk, K. E., Gloria, C. T., Cance, J. D., & Steinhardt, M. A. (2012). Depressive symptoms among US Military spouses during deployment. *Armed Forces & Society*, 38(3), 373–390. <https://doi.org/10.1177/0095327x11428785>
- Fowler, F. (2009). *Survey research methods* (4th ed.). Sage.
- Haas, D. M., & Pazdernik, L. A. (2006). A Cross-sectional survey of stressors for postpartum women during wartime in a military medical facility. *Military Medicine*, 171(10), 1020–1023. <https://doi.org/10.7205/milmed.171.10.1020>
- Karasar, N. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemi* (26. basım). Nobel Yayıncılık.
- Macintosh, H. (1968). Separation problems in military wives. *American Journal of Psychiatry*, 125(2), 260–265. <https://doi.org/10.1176/ajp.125.2.260>
- Mansfield, A. J., Kaufman, J. S., Marshall, S. W., Gaynes, B. N., Morrissey, J. P., & Engel, C. C. (2010). Deployment and the use of mental health services among U.S. Army wives. *New England Journal of Medicine*, 362(2), 101–109. <https://doi.org/10.1056/nejmoa0900177>
- Moelker, R., & Van Der Kloet, I. (2017). Asker aileleri ve silahlı kuvvetler. G. Caforio (Ed.), *Askeri Sosyoloji* içinde (s. 201–223). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Orthner, D. K., & Rose, R. (2009). Work separation demands and spouse psychological well-being. *Family Relations*, 58(4), 392–403. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2009.00561.x>
- Padden, D. L., Connors, R. A., & Agazio, J. G. (2010). Stress, coping, and well-being in military spouses during deployment separation. *Western Journal of Nursing Research*, 33(2), 247–267. <https://doi.org/10.1177/0193945910371319>
- Patterson, J. M., & McCubbin, H. I. (1984). Gender roles and coping. *Journal of Marriage and the Family*, 46(1), 95. <https://doi.org/10.2307/351868>
- Pearlman, C. A. (1970). Separation reactions of married women. *American Journal of Psychiatry*, 126(7), 946–950. <https://doi.org/10.1176/ajp.126.7.946>
- Riggs, B. A. (1990). Routine-work-related-absence: *Marriage & Family Review*, 15(3–4), 147–160. https://doi.org/10.1300/j002v15n03_09
- Rosen, L. N., Teitelbaum, J. M., & Westhuis, D. J. (1993). Stressors, stress mediators, and emotional well-being among spouses of soldiers deployed to the Persian Gulf during Operation Desert Shield/Storm. *Journal of Applied Social Psychology*, 23(19), 1587–1593. <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.1993.tb01049.x>
- Rosen, L. N., Westhuis, D. J., & Teitelbaum, J. M. (1994). Patterns of adaptation among army wives during Operations Desert Shield and Desert Storm. *Military Medicine*, 159(1), 43–47. <https://doi.org/10.1093/milmed/159.1.43>
- Schumm, W. R., Bell, D. B., & Gade, P. A. (2000). Effects of a Military Overseas Peacekeeping

- Deployment on Marital Quality, Satisfaction, and Stability. *Psychological Reports*, 87(3), 815–821. <https://doi.org/10.2466/pr0.2000.87.3.815>
- Segal, M. W. (1986). The military and the family as greedy institutions. *Armed Forces & Society*, 13(1), 9–38. <https://doi.org/10.1177/0095327x8601300101>
- Segal, M. W., Harris, J. J. (1993). *What we know about army families*. U.S. Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences, Alexandria. <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA271989.pdf>
- Segal, M. W., Segal, D. R. (2006). Implications for military families of changes in the Armed Forces of the United States. In G. Caforio (Ed.), *Handbook of the sociology of the military* (pp. 225–233). Springer.
- Spera, C. (2009). Spouses' ability to cope with deployment and adjust to Air Force family demands. *Armed Forces & Society*, 35(2), 286–306. <https://doi.org/10.1177/0095327x08316150>
- SteelFisher, G. K., Zaslavsky, A. M., & Blendon, R. J. (2008). Health-related impact of deployment extensions on spouses of active duty army personnel. *Military Medicine*, 173(3), 221–229. <https://doi.org/10.7205/milmed.173.3.221>
- “TSK personel mevcudu”. (08.12.2020). <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/tsknin-personel-mevcudu-aciklandi>
- Van Vranken, E. W., Jellen, L. K., Knudson, K. H., Marlowe, D. H., & Segal, M. W. (1984). *The impact of deployment separation on army families*. Walter Reed Army Institute of Research, Washington. <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA146595.pdf>
- Vinokur, A. D., Pierce, P. F., & Buck, C. L. (1999). Work–family conflicts of women in the Air Force: Their influence on mental health and functioning. *Journal of Organizational Behavior*, 20(6), 865–878. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1099-1379\(199911\)20:6<865::AID-JOB980>3.0.CO;2-L](https://doi.org/10.1002/(SICI)1099-1379(199911)20:6<865::AID-JOB980>3.0.CO;2-L)